

Людмила ЗЕЛІНСЬКА,
м. Борислав

ПІДВИЩЕННЯ ЗНАНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ШЛЯХОМ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В статті розкрито особливості мотивації навчальної діяльності на уроках математики в початковій школі. Проаналізовано взаємозв'язок пізнавальної мотивації, мотивації досягнення успіху, престижу, уникнення невдач як засобів підвищення знань учнів з математики. Описано методичні аспекти формування стійкої мотивації навчальної діяльності в початковій школі.

Ключові слова: мотивація навчальної діяльності, пізнавальна мотивація, мотивація досягнення успіху, престижу, уникнення невдач, молодший школяр, початкова школа.

Zielinska L. The increasing of younger pupils' knowledge by motivating learning activities. The motivating learning activities features in mathematics lessons in elementary school are considered in the article. The cognitive motivation, motivation to achieve success, prestige, avoid failure relationships as a means of increasing pupils' knowledge of mathematics is analysed. We described the sustained motivation methodological aspects of learning activities in elementary school.

Key words: motivation of learning activities, cognitive motivation, motivation to achieve success, prestige, avoid failures, junior pupil, elementary school.

Зелинская Л. Повышение знаний младших школьников путем мотивации учебной деятельности. В статье раскрыты особенности мотивации учебной деятельности на уроках математики в начальной школе. Проанализирована взаимосвязь познавательной мотивации, мотивации достижения успеха, престижа, избегания неудач как средства повышения знаний учащихся по математике. Описаны методические аспекты формирования устойчивой мотивации учебной деятельности в начальной школе.

Ключевые слова: мотивация учебной деятельности, познавательная мотивация, мотивация достижения успеха, престижа, избегания неудач, младший школьник, начальная школа.

Постановка проблеми. Головна мета школи на сучасному етапі – створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування покоління, здатного навчатися упродовж життя. Тому завданнями у початковій школі має бути підготовка дітей до систематично та цілеспрямованого навчання у старших вікових періодах, формування позитивної мотивації навчання, забезпечення морально-духовної зрілості особистості.

В перші півроку відвідування дитиною школи формується особливе новоутворення цього віку – мотивація навчальної діяльності, і в цей період дуже важливо, щоб вона була позитивною, спрямованою на досягнення, що здебільшого залежить від вчителя [1].

В сучасних умовах навчання необхідно прищеплювати учням любов, бажання, інтерес до вивчення математики. Саме розвиток в учнів стійкого інтересу до даного предмета, формує в них позитивне ставлення до навчальної діяльності, виховує волю якості, спонукає їх до творчої самостійності, веде до успішного вирішення проблемно-пошукових ситуацій.

Аналіз досліджень. Проблема формування мотивації навчальної діяльності цікавила психологів, педагогів, науковців та методистів, таких як А. Маркова, В. Матюхіна, І. Павлов. Проте її дослідження на сьогодні є недостатнім, і вимагає нової інтеграції.

Мета статті – дослідити особливості підвищення знань молодших школярів шляхом мотивації навчальної діяльності.

Виклад основного матеріалу. У молодшому шкільному віці провідною стає навчальна діяльність. Провідною вона стає не автоматично. Структура навчальної діяльності формується поступово. Складнішими, порівняно з дошкільним періодом, стають цілі навчальної діяльності, які визначаються змістом навчання, що значно розширюється і ускладнюється. У школярів формуються нові дії. Серед них на перше місце виходять мислительні та мовні, їм підпорядковуються мнемічні, практичні.

При згадуванні про молодший шкільний вік одразу стає необхідним з'ясувати одну з найактуальніших на сьогодні проблем сучасної системи освіти - готовність дитини до школи, і, особливо її мотиваційний компонент. Кажучи про відсутність пізнавального компоненту мотивації навчальної діяльності (дитина хоче навчатися тільки з соціально-рольових мотивів) кажуть про неготовність дитини до школи. Про мотиваційну готовність до школи свідчить відношення до навчання як до соціально значущої діяльності, потяг оволодівати новими знаннями та уміннями, бажанням виконувати вимоги дорослих, а не тільки бажання стати дорослим. Це так звана суб'єктивна готовність до виконання навчальної діяльності, яка має якщо не більше, то й не менше значення, ніж об'єктивні фактори готовності (розвинутість психічних процесів, тощо).

Але існує сукупність факторів, які можуть заважати утворенню стійкого позитивного інтересу до навчальної діяльності. Так, інтереси цього вікового періоду недостатньо стійкі та можуть вгасати без постійного підкріплення ззовні; недостатньо диференційовані, вони охоплюють один чи декілька предметів, які об'єднані загальними ознаками; здебільшого не можуть бути названими та усвідомленими через недостатню можливість оперувати абстрактними поняттями; спрямовані на зовнішній результат, а не на оволодіння навчальними навичками. Так, роль оцінки в цьому віці достатньо важлива, але має особливий характер - молодші школярі сприймають її як оцінку своїх зусиль, а не якості виконаної праці. Оцінка в якості домінуючого мотиву спостерігається у більшій половині молодших школярів, у третини переважає мотив престижу, а пізнавальний інтерес згадується рідко.

Необхідність контролю й самоконтролю створюють умови для формування здібності до планування і виконання дій у внутрішньому плані. Мотивація уміння молодших школярів характеризується складністю і неоднозначністю як за змістом, так і за ступенем сформованості. Зосередимо нашу увагу на системі мотивів та мотивації навчальної діяльності молодшого школяра.

Найбільш цінною є пізнавальна мотивація. Вона зумовлена бажанням учитися, інтелектуальною ініціативою дитини. Учитель має так організувати навчальний процес, щоб зацікавити дітей, викликати бажання вчитися. Навчальний матеріал повинен стимулювати мислення учнів, поставлене завдання - підштовхувати до пошуків шляхів його розв'язання. Надмірно спрощені завдання є нецікавими для учнів, а це призводить до втрати мотивації засвоєння навчального матеріалу. Дитина має радіти тому, що вона про щось дізналася [2].

Мотивація досягнення успіху — це бажання якісно і правильно виконати завдання, отримати потрібний результат. Мотивація престижу найбільш характерна для дітей із завищеною самооцінкою і схильністю до лідерства. Вона спонукає школяра навчатися краще за однокласників, виділитися серед них, бути першим. Але постійне

суперництво з однолітками, зверхнє ставлення до них заважають формуванню здорових стосунків дитини з колективом.

Мотивація уникнення невдачі, як правило, виявляється в учнів, які не встигають у навчанні. Діти намагаються у будь-який спосіб уникнути негативної оцінки і тих наслідків, які вона за собою тягне. Ця мотивація надає навчальній діяльності негативного емоційного забарвлення, викликає у дитини почуття страху і тривоги.

Для розвитку мотивації навчання потрібні середовище, що стимулює, і цілеспрямований вплив через систему педагогічних прийомів. Тому загальні умови педагогічного стимулювання на уроках слід поєднувати із застосуванням широкого діапазону методичних прийомів, які «прямо працюють» на мотиваційний компонент уроку.

До мотиваційного компоненту уроку потрібно підбирати цікавий матеріал, який стимулює емоції та почуття учнів, використовуючи рольові, сюжетні, дидактичні ігри. Гра у навчальному процесі створює мотивацію, збуджує інтерес, розвиває комунікативні навички. Перевага гри ще в тому, що вона досягає своєї мети непомітно для дитини.

Навчальні завдання уроку слід добирати з елементами новизни та непередбачуваності, що сприятиме формуванню внутрішнього інтересу під час його виконання; стежити за тим, щоб завдання не лише відповідали віковим обмеженням, а й мали рівень оптимальної складності, сприяли виявленню майстерності та компетентності школяра; регулювати рівень складності завдань, щоразу підвищуючи його; надавати дитині право вибору навчального завдання, не обмежуючи при цьому її свободу; наповнювати зміст навчання цікавим, особистісно значущим матеріалом; намагатись підтримувати позитивні емоції, стимулювати інтелектуальні почуття молодших школярів.

Виділяють наступні умови формування в учнів повноцінної мотивації: використання на уроці особистісно орієнтованого цікавого матеріалу; підтримка прагнення до саморозвитку і самовдосконалення; формування допитливості та пізнавального інтересу; збагачення мислення інтелектуальними почуттями; стимулювання появи емоційного задоволення від процесу навчання; формування адекватної оцінки власних можливостей; використання різних способів педагогічної підтримки; виховання почуття обов'язку, відповідального ставлення до навчальної роботи; установлення по-справжньому гуманних стосунків з учнями, повага до особистості дитини; задоволення потреби у спілкуванні з учителем і однокласниками під час навчання.

Збудженню й розвитку інтересу учнів молодших класів сприяють такі фактори:

- створення проблемних ситуацій під час вивчення теоретичних питань та розв'язування практичних завдань; варіативність у навчанні;
- самостійне розв'язування учнями пошукових задач та завдань, що передбачають застосування засвоєних знань на практиці, в тому числі в зміненій ситуації;
- індивідуалізація навчання в двох напрямках: робота з усунення прогалин у знаннях учнів; робота з розвитку розумової діяльності дітей, їх інтересів, з покращення якості знань учнів, розширення їх кругозору та поглиблення знань;
- одночасне вивчення пов'язаних між собою питань, зокрема взаємообернених дій, розв'язування взаємообернених вправ, порівняння ефективності старих і нових способів виконання навчальних завдань, які ґрунтуються на високій теоретичній основі, застосування певного правила до різних вправ, коли це раціоналізує обчислення і коли ускладнює їх, тощо;

- варіювання задачі, схеми до неї, аналіз того, як від зміни одного якогось елемента задачі змінюється її розв'язування; усе це дає змогу розглядати не окрему задачу, а залежність між величинами;
- розв'язування цікавих задач, зокрема логічних, головоломок, задач-жартів і задач-жартів і задач-загадок;
- організація змагань на краще виконання завдань з використанням елементів гри та із застосуванням електричних контролюючих приладів для усних вправ; оцінювання вищим балом оригінальних розв'язань вправ та інші заохочення;
- оцінювання оригінальності самостійних творчих робіт;
- використання елементів народознавства на уроках;
- перспективне висвітлення окремих питань з програми;
- позакласна робота із широким використанням предметних розваг: інсценівок, казок, віршів тощо [3].

Проводячи уроки, які мають спрямованість на мотивацію навчальної діяльності варто використовувати різноманітні завдання. Треба відмітити, що усі завдання мають бути цікавими, нестандартними, спрямованими на розвиток стійкого інтересу учнів до математики, організація уроку також відрізнялася своїми особливостями, це були уроки-казки, уроки-дискусії, змагання, КВК.

Усі вправи, завдання і уроки в цілому повинні сприяти розвитку та підвищенню мотивації учнів з математики та навчальної діяльності загалом. Після проведення таких занять рівень знань учнів суттєво зростає. Учні, які не справлялися із завданнями, не орієнтувалися в програмовому матеріалі з математики, стають більш активними, можуть розв'язати прості завдання, а складніші – з допомогою вчителя.

Вже в молодшому шкільному віці інтереси не обмежуються лише тим, що безпосередньо сприймається в даний момент, не обмежуються вони й сучасним. Все більше починає виступати зацікавленість і далеким щодо простору і часу, тим, що можна собі лише уявити, про що можна лише мислити, минулим і майбутнім. Інтереси в цьому віці стають реальнішим, конкретнішими.

Конкретних шляхів викликання інтересу до певного матеріалу через пов'язання його з тими даними, якими учні вже зацікавляються, існує багато. Справа лише в тому, щоб в кожному конкретному випадку вибрати той шлях, який найкраще відповідає наявним інтересам учня, своєрідності того матеріалу, до якого бажають викликати інтерес, тим умовам, в яких це пов'язання відбувається.

Основним завданням у початковій школі є підготовка дітей до систематично та цілеспрямованого навчання у старших вікових періодах, формування позитивної мотивації навчання, забезпечення морально-духовної зрілості особистості. Особлива увага зосереджується на системі мотивів та мотивації навчальної діяльності молодшого школяра.

Найбільш цінною є пізнавальна мотивація, також велику роль відіграють мотивація досягнення успіху, мотивація престижу, мотивація уникнення невдачі. До мотиваційного компоненту уроку потрібно підбирати цікавий матеріал, який стимулює емоції та почуття учнів, використовуючи рольові, сюжетні, дидактичні ігри. Гра у навчальному процесі створює мотивацію, збуджує інтерес, розвиває комунікативні навички. Перевага гри ще в тому, що вона досягає своєї мети непомітно для дитини.

Навчальні завдання уроку слід добирати з елементами новизни та непередбачуваності, що сприятиме формуванню внутрішнього інтересу під час його виконання; стежити за тим, щоб завдання не лише відповідали віковим обмеженням, а й мали

рівень оптимальної складності, сприяли виявленню майстерності та компетентності школяра; регулювати рівень складності завдань, щоразу підвищуючи його; надавати дитині право вибору навчального завдання, не обмежуючи при цьому її свободу; наповнювати зміст навчання цікавим, особистісно значущим матеріалом; намагались підтримувати позитивні емоції, стимулювати інтелектуальні почуття молодших школярів.

Висновки. Інтерес є могутнім засобом успішного навчання і виховання, необхідною умовою досягнення результатів. Формування інтересу до математики, як ми відзначали, залежить від умов формування в учнів повноцінної мотивації. Виконання цих умов сприяє розвитку в учнів стійкого інтересу до даного предмета, формує в них позитивне ставлення до навчальної діяльності, виховує волюві якості, спонукає їх до творчої самостійності, веде до успішного вирішення проблемно-пошукових ситуацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кочина Л. Шляхи удосконалення програми початкового курсу математики / Л. Кочина // Початкова школа. – 1994. – № 7. – С. 25–32.
2. Проколієнко Л., Ніколенко Д. Педагогічна психологія / Л. Проколієнко, Д. Ніколенко – К., 1991. – 420 с.
3. Савченко О. Про організацію навчально-виховного процесу / О. Савченко // Початкова школа. – 1999. – № 6 – С. 1–4.
4. Савченко О. Сучасний урок у початкових класах / О. Савченко. – К. : Магістр-5, 1997. – 256с.

Статтю подано до редакції 23.02.2014 р.